

PRIEKŠLIKUMI PASĀKUMU IEVIEŠANAI UPJU BASEINU APSAIMNIEKOŠANAS PLĀNOS UN POLITIKAS PLĀNOŠANĀ

LIFE GOODWATER IP C7 “Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas plānu ieviešana laba virszemes ūdens stāvokļa sasniegšanai”

Rīga, 2026

Priekšlikumi pasākumu ieviešanai upju baseinu apsaimniekošanas plānos un politikas plānošanā

Ziņojuma autori: SIA ISMADE, biedrība Baltijas krasti, LVĢMC, LR Klimata un Enerģētikas ministrija, LŪKA, Tukuma novada pašvaldība, Jelgavas novada pašvaldība

© Foto: Valdis Ošiņš

Citēšanas paraugs: Biedrība “Baltijas krasti” (red.). Demonstrācijas ziņojums - mazo apdzīvoto vietu Latvijā radīto sadzīves un ražošanas notekūdeņu ietekme uz ūdens objektiem, 2026. biedrība “Baltijas krasti”, Rīga, 20. lpp.

Materiāls tapis integrētā projekta ietvaros “Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas plānu ieviešana laba virszemes ūdens stāvokļa sasniegšanai” (LIFE GOODWATER IP, LIFE18 IPE/LV/000014), kas ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības LIFE Programmas un Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas.

Par saturu ir atbildīgs tikai un vienīgi autors. Informācija atspoguļo tikai LIFE GOODWATER IP projekta partneru viedokli, un Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra neatbild par to, kā tiek izmantota šeit paustā informācija.

© Biedrība “Baltijas krasti”, 2026

Dokumenta izstrādes lapa	
Dokumenta versijas numurs	V 1.1
Dokumenta plānotais izstrādes datums	12.2025
Dokumenta faktiskais izstrādes datums	12.2025
Dokumenta aktuālās versijas izstrādes datums	03.2026.
Projekta aktivitātes/apakšaktivitātes numurs	C7.3.

KOPSAVILKUMS

Latvijā virszemes ūdeņu kvalitāti būtiski ietekmē tas, cik efektīvi tiek attīrīti notekūdeņi no mazajām centralizētajām notekūdeņu attīrīšanas iekārtām (NAI), kā arī tas, kā tiek apsaimniekotas decentralizētās kanalizācijas sistēmas (DKS). Daudzās apdzīvotajās vietās, kur radītais piesārņojuma apjoms nepārsniedz 2 000 CE, esošās NAI tehnoloģiskās un ekspluatācijas iespējas nav pietiekamas, lai nodrošinātu prasīto slāpekļa un fosfora samazināšanu. Vienlaikus teritorijās, kur centralizētā savākšanas sistēma nav izveidota, arvien būtiskāku ietekmi uz ūdens kvalitāti atstāj decentralizēti savāktie un attīrītie notekūdeņi.

C7 aktivitātes ietvaros ir identificēti galvenie iemesli, kas kavē efektīvu piesārņojuma samazināšanu: nepietiekamas attīrīšanas prasības mazajām NAI, būtiskas notekplūsmas svārstības, neskaidri vai atšķirīgi DKS apsaimniekošanas nosacījumi pašvaldībās un nepietiekama kontrole pār decentralizēto sistēmu darbību. Riska ūdensobjektos, kuros novadīto notekūdeņu ietekme ir būtiska, šīs problēmas pastiprinās, īpaši periodos ar zemu ūdens daudzumu.

Lai efektīvi ieviestu Upju baseinu apsaimniekošanas plānos noteiktos pasākumus, ir nepieciešama gan tehnisko risinājumu pilnveidošana mazajās NAI, gan skaidrāka DKS regulējuma ieviešana pašvaldībās. C7 aktivitātes rezultāti ļauj izstrādāt konkrētus priekšlikumus UBAP pasākumu pilnveidošanai un politikas plānošanas uzlabošanai, lai mazinātu notekūdeņu radīto slodzi un nodrošinātu ilgtspējīgu ūdens resursu apsaimniekošanu Latvijā.

SUMMARY

In Latvia, the quality of surface waters is significantly affected by the efficiency of wastewater treatment in small wastewater treatment plants (WWTPs) and by the management of decentralised wastewater systems (DWS). In many settlements below 2,000 population equivalents, existing treatment technologies do not ensure sufficient reduction of nitrogen and phosphorus, while in areas without centralised systems, decentralised wastewater management creates increasing pressure on sensitive water bodies.

Within Activity C7, the main obstacles to effective pollution reduction were identified: insufficient treatment requirements for small WWTPs, large variations in incoming flows, inconsistent municipal rules for DWS operation, and limited control over decentralised systems. These challenges are particularly critical in risk water bodies, where treated wastewater still has a significant negative impact on water quality.

To strengthen the implementation of measures defined in the River Basin Management Plans (RBMPs), improvements are required in technical treatment processes, regulatory frameworks and long-term planning mechanisms. The results of Activity C7 provide a basis for proposing targeted actions that would reduce pollution loads, improve municipal management responsibilities and support more sustainable wastewater management across Latvia.

SATURA RADĪTĀJS

1. NOTEKŪDEŅU APSAIMNIEKOŠANAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS RISKĀ TERITORIJĀS.....	6
2. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI MAZO APDZĪVOTO VIETU NAI UN DECENTRALIZĒTO KANALIZĀCIJAS SISTĒMU DARBĪBAS EFEKTIVITĀTES UZLABOŠANAI	7
3. FINANSĒJUMA AVOTI UN ATBALSTA MEHĀNISMI MAZO APDZĪVOTO VIETU NOTEKŪDEŅU ATTĪRĪŠANAS IEKĀRTU DARBĪBAS UZLABOŠANAI	10
4. PRIEKŠLIKUMI POLITIKAS PLĀNOŠANAS IZMAIŅĀM UN UBAP PIESĀRŅOJUMA SAMAZINĀŠANAI NO MAZĀM APDZĪVOTĀM VIETĀM.....	13

1. NOTEKŪDEŅU APSAIMNIEKOŠANAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS RISKĀ TERITORIJĀS

Latvijā virszemes ūdensobjektu stāvokli būtiski ietekmē tas, cik efektīvi tiek apsaimniekoti un attīrīti sadzīves notekūdeņi gan centralizētajās, gan decentralizētajās sistēmās. Riska teritorijās, kur saskaņā ar Valsts monitoringa datiem notekūdeņu ietekme uz ūdens kvalitāti ir nozīmīga, īpaši izceļas mazās notekūdeņu attīrīšanas iekārtas (NAI) un decentralizētās kanalizācijas sistēmas (DKS), kuru darbības efektivitāte ir tieši saistīta ar piesārņojuma slodzes samazināšanu.

Mazajās NAI, kuru jauda nepārsniedz 2 000 CE, konstatēts, ka esošās tehnoloģijas bieži vien nespēj nodrošināt pietiekamu slāpekļa un fosfora samazināšanu, īpaši situācijās, kad ieplūstošās notekplūsmas ir ļoti svārstīgas vai sezonāli neprognozējamas. Tā rezultātā apstrādātie notekūdeņi arī pēc attīrīšanas var radīt būtisku negatīvu ietekmi uz ūdens objektiem ar ierobežotu caurplūdumu vai nelielu ūdens apmaiņu.

Teritorijās, kur centralizētā kanalizācijas sistēma nav izbūvēta, sadzīves notekūdeņi tiek apsaimniekoti decentralizēti, izmantojot nosēdbedres, septiņus vai individuālās bioloģiskās attīrīšanas iekārtas. DKS sistēmu ietekmes izvērtējumā konstatēts, ka šo risinājumu darbība ir ļoti atšķirīga, un to efektivitāti būtiski ietekmē apsaimniekotāju rīcība, izvešanas biežums, tehniskais aprīkojums un pašvaldību kontroles mehānismi. Daudzviet riska teritorijās decentralizētās sistēmas joprojām ir viens no galvenajiem piesārņojuma avotiem, ņemot vērā nepietiekamu uzskaiti un regulāras uzraudzības trūkumu.

Nozīmīgs faktors ir arī hidrauliskā slodze mazajās upēs un ezeros. Periodos ar zemu ūdens līmeni jeb "sausajās vasarās" pat normatīvajiem rādītājiem atbilstoši attīrīti notekūdeņi rada ievērojami lielāku ietekmi nekā vidējās plūsmas sezonās. Savukārt intensīvu nokrišņu laikā, ja kanalizācijas sistēmas nav atdalītas, lietus ūdeņu ieplūšana NAI var izraisīt pārslodzi un attīrīšanas efektivitātes kritumu.

C7 aktivitātes rezultāti apliecina, ka riska ūdensobjektos piesārņojuma slodzes mazināšana nav iespējama, neuzlabojot gan mazo NAI tehniskos risinājumus, gan decentralizēto sistēmu uzraudzību, gan pašvaldību iesaisti un administratīvos instrumentus. Situācijas analīze uzsver nepieciešamību pēc stratēģiskas pieejas, kurā notekūdeņu apsaimniekošana riska teritorijās tiek vērtēta saistībā ar ūdensobjektu īpašībām, sezonālo slodzi un lokālajām infrastruktūras iespējām.

2. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI MAZO APDZĪVOTO VIETU NAI UN DECENTRALIZĒTO KANALIZĀCIJAS SISTĒMU DARBĪBAS EFEKTIVITĀTES UZLABOŠANAI

Pēc situācijas novērtējuma mazo NAI un DKS sistēmu darbībā pie riska ūdens objektiem, kur notekūdeņu ietekme ir būtiska, ir apzināti arī dažādi iemesli, kas veicina piesārņojošo vielu izplatību. Lai mazinātu notekūdeņu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz vidi, ūo un cilvēku veselību, ir izstrādāti ierosinājumi, kā papildināt vai uzlabot mazo NAI vai DKS sistēmu darbību.

1.attēls: Laboratorijas ūdens analīze

1. Daudzās NAI Latvijā ar attīrīšanas jaudu no 1 000 līdz 10 000 CE ir nepieciešams ieviest P_{kop} un N_{kop} piesārņojošo vielu attīrīšanu. Nav nepieciešams izstrādāt īpašus, jaunus tehniskos risinājumus P_{kop} un N_{kop} redukcijai. NAI ar attīrīšanas jaudu virs 10 000 CE šāda piesārņojošo vielu redukcija tiek nodrošināta un tā uzrāda labus rezultātus. Atbilstošas tehnoloģijas mazākā izmērā ar pielāgotu jaudu ir pārnesamas uz mazākām NAI.

Ņemot vērā, ka bieži NAI ar attīrīšanas jaudu no 1 000 līdz 10 000 CE ir modulāras, tipveida iekārtas, šādām NAI attīrīšanas procesā ir ieviešamas jaunas iekārtas vai papildu tvertnes P_{kop} un N_{kop} redukcijai.

Pēc tam, kad P_{kop} un N_{kop} redukcija būs ieviesta daudzās NAI ar notekūdeņu attīrīšanas jaudu 1 000 līdz 10 000 CE, tā būs apliecinājusi savu lietderību un efektivitāti, šādu speciāli veidotu P_{kop} un N_{kop} redukcijas ciklu būs iespējams pārnest arī uz vēl mazākām NAI, kas atrodas riska ūdens objektos un kuru novadīto notekūdeņu ietekme ir būtiska.

2. Apdzīvotās vietās, kur notekūdeņu plūsma ir nevienmērīga, pirms NAI ir veidojamas bufertvertnes, kas izlīdzina ieplūstošo notekūdeņu plūsmu, izlīdzina ieplūstošo notekūdeņu piesārņojuma apjomu un nodrošina vienmērīgu notekūdeņu ieplūdi NAI. Rezultātā tiek panākts vienmērīgāks un augstāks notekūdeņu attīrīšanas process. Ieplūstošo notekūdeņu piesārņojuma apjoms ir nosakāms, ņemot paraugu šādā bufertvertnē.

Prasība izveidot bufertvertni varētu būt obligāta visām NAI, kurās tiek veikta decentralizētu notekūdeņu pieņemšana.

3. Latvijā ir vairāk kā 10 apdzīvotās vietas, kur ir būtiska atšķirība pienākošo notekūdeņu daudzumā vasaras un ziemas periodā. Atšķirība notekūdeņu daudzumā var sasniegt 5 reizes un vairāk. Vienas un tās pašas NAI nevar vienlīdz labi attīrīt notekūdeņu plūsmu, ja tā atšķiras 5 reizes. Šādās NAI ir jābūt izbūvētām "rezerves notekūdeņu attīrīšanas jaudām", kuras vasarā var pieslēgt un ziemā atslēgt. Gan ziemas, gan vasaras periodos notekūdeņu attīrīšanas prasības ir vienlīdz augstas.
4. Mazo apdzīvoto vietu un mazo NAI liela problēma ir bieži sastopams risinājums, kad notekūdeņu savākšanas sistēma ir savienota ar lietus notekūdeņu savākšanas sistēmu. Līdz ar to būtiski mainās uz NAI novadīto notekūdeņu daudzums sausā laikā un lietus laikā, kā rezultātā ir grūti saprast faktisko notekūdeņu slodzi. Mazās NAI ir jutīgas pret pastiprināti ieplūstošiem ne sadzīves notekūdeņiem. Aktīvās notekūdeņu dūņas no NAI tiek izskalotas, kā rezultātā NAI neveic ieplūstošo notekūdeņu attīrīšanu. Ir jāveic darbības, lai atjaunotu NAI darbību. Risinājums ir centralizētās notekūdeņu savākšanas sistēmas rekonstrukcija, novēršot neatbilstošu notekūdeņu ieplūšanu.
5. Pašvaldībās ir nepieciešams izstrādāt decentralizētu kanalizācijas sistēmu savākšanas un attīrīšanas plānu. Plāna ietvaros ir jāsaprot, kāds ir kopējais decentralizēto notekūdeņu sistēmu daudzums, kāda veida DKS tās ir, jāaprēķina kopējais gadā izvedamais tilpums m^3 gadā un dienā, kā arī jāparedz NAI, kur viss DKS notekūdeņu tilpums tiks izvests un attīrīts. Novada teritorijā nosakot atbilstošās NAI DKS pieņemšanai, ir jāvērtē ŪO, kurā ir paredzēts novadīt no DKS savāktus un attīrītus notekūdeņus. Ir jāizprot, vai ŪO spēs uzņemt papildu piesārņojošo vielu slodzi arī karstās vasarās mazūdens periodā. Plāns parādīs, kurās NAI pašvaldības teritorijā ir jāattīsta DKS pieņemšana, cik lielu DKS daudzumu dienā NAI var pieņemt un vai novadā esošo NAI brīvā jauda ir pietiekama DKS notekūdeņu attīrīšanai. Var veidoties situācija, kad novadiem ir nepieciešams vienoties par DKS notekūdeņu izvešanu attīrīšanai uz blakus novada NAI.
6. Lai ilgstoši un atbilstoši prasībām darbotos DKS - krājtvertne, tad šāda veida sistēmas būtu aprīkojamas ar atbilstošu ierīci, kas kontrolē tās piepildījumu. Tā var tikt veidota ar pludiņu sistēmas vai citu sensoru palīdzību, bet krājtvertnes gadījumā ir svarīgi, lai tās

lietotājs zinātu, kad tvertne ir sasniegusi 50% piepildījumu, 80% piepildījumu un 90% piepildījumu.

7. Lai ilgstoši un atbilstoši prasībām darbotos DKS – individuālā bioloģiskā notekūdeņu attīrīšanas iekārta, tās ir nozīmīgi aprīkot ar sensoriem, kas reģistrē vai ieslēdzas svaiga gaisa piespiedu pievadīšanas kompresors un vai attīrīšanas iekārtās ir dzīvas, darboties spējīgas notekūdeņu dūņas. Papildus būtu labi, ja NAI kontrolētu arī aktīvo dūņu biežumu un mirušo dūņu daudzumu. Iegūtie dati vienkāršā un uzskatāmā veidā būtu jāsaņem DKS īpašniekam, lai tas veiktu atbilstošas darbības, ja tiek konstatētas novirzes no uzstādītajiem lielumiem.

Papildu bažas var radīt no individuālā bioloģiskā NAI novadīto E.Coli baktērijas. To skaits izplūstošajos notekūdeņu var būt nozīmīgs arī pēc notekūdeņu attīrīšanas cikla. To var atrisināt, NAI iestrādājot risinājumu, kad ik pa laikam tajā automātiski tiek ievadīts neliels daudzums hlora šķīduma. Šāds šķīdums veiks pilnīgu baktēriju koloniju iznīcināšanu.

8. DKS – septiķis – atbilstoša darbība ir iespējama tikai tad, ja ir konkrētajam septiķim atbilstoša ieplūstošo notekūdeņu plūsma. Septiķa gadījumā būtu nepieciešams sekot līdz nosēdumu apjomam septiķa dibenā. Ja tas pārsniedz noteikto daudzumu, DKS īpašniekam būtu jāsaņem informācija, ka nosēdumu ir par daudz un ir jāveic to izvešana.

Papildu bažas var radīt no septiķa novadīto E.Coli baktērijas. To skaits izplūstošajos notekūdeņos var būt nozīmīgs arī pēc speciāli izveidotā drenāžas lauka. To var atrisināt, septiķos iestrādājot risinājumu, kad ik pa laikam tajā automātiski tiek ievadīts neliels apjoms hlora šķīduma. Šāds šķīdums veiks pilnīgu baktēriju koloniju iznīcināšanu.

9. Lai veicināt DKS atbilstošu izmantošanu un sistēmu īpašnieku izglītošanu, ir nepieciešams izstrādāt vienkāršu, saprotamu un skaidru informatīvo materiālu, kas tiktu izdalīts katram DKS īpašniekam. Informatīvā materiālā ir jāiekļauj vispārējs atbilstošās DKS apraksts; jānorāda DKS darbības princips; jānorāda, kas ir tas process, kas tieši nodrošina notekūdeņu attīrīšanu; ko drīkst un ko nedrīkst liet kanalizācijas sistēmā; kādas darbības ir jāveic, lai DKS strādātu ilgi un atbilstoši; kā pārliecināties, ka DKS strādā atbilstoši; kur vērsties, ja ir aizdomas, ka DKS nestrādā u.c. nozīmīga informācija.

Papildu bukletā būtu jāiekļauj apraksts par pašvaldības tiesībām kontrolēt tās teritorijā esošo DKS darbību un informāciju par sodiem un sodu apmēru par neatbilstošu DKS izmantošanu.

3. FINANSĒJUMA AVOTI UN ATBALSTA MEHĀNISMI MAZO APDZĪVOTO VIETU NOTEKŪDEŅU ATTĪRĪŠANAS IEKĀRTU DARBĪBAS UZLABOŠANAI

Ūdenssaimniecības sektorā ikvienas ilgtermiņa investīcijas ir dārgas, tāpēc pat vienkāršākiem darbiem ir nepieciešami lieli finanšu resursi. Esošajā situācijā ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem finansēt investīcijas notekūdeņu sistēmās ir ļoti sarežģīti.

Ir divas galvenās iespējas, kā finansēt ilgtermiņa ieguldījumus ūdenssaimniecības pakalpojuma sektorā – veikt investīciju ieguldījumu no pašu līdzekļiem vai ņemt aizņēmumu. Ūdenssaimniecības uzņēmumiem nav iespējams uzkrāt finanšu resursus, lai finansētu pat nelielus investīciju ieguldījumus. Valstī noteiktā ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas tarifu politika nedod iespēju ūdenssaimniecības uzņēmumiem uzkrāt līdzekļus, kas ļautu viena finanšu gada laikā rekonstruēt kaut vai tikai 3% esošo pamatlīdzekļu vai par 3% paplašināt esošā pakalpojuma sniegšanas apjomu. Šis ir minimālais ikgadēji veicamais darbu apjoms, kuram nepieciešams nodrošināt finansējumu, lai nodrošinātu uzņēmuma patstāvīgu pastāvēšanu ilgtermiņā.

Līdz ar šo ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējam tā attīstībai nepieciešamos finanšu resursus ir iespējams iegūt, tos aizņemoties. Ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzējiem saņemt aizņēmumu ir dubultā grūti. Pirms saņemt aizdevumu kredītiestādē vai valsts kasē, sākotnēji ir nepieciešams saņemt ūdenssaimniecības uzņēmuma īpašnieka (pašvaldības) galvojumu par sniegto aizdevumu. Šādu galvojumu sniegšana pašvaldībām ir neizdevīga, jo tie tiek iekļauti pašvaldības kopējā kredītsaistību limitu aprēķinā, bet pašvaldību funkciju nodrošinājums ir daudz plašāks kā tikai ūdenssaimniecības sektors.

Tāpēc ļoti maz ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēju Latvijā spēj veikt ieguldījumus ūdenssaimniecības pakalpojumu attīstībā ierobežotā teritorijā. Esošā sistēma nodrošina, ka pārskatāmā nākotnē ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēji nekad neizpildīs MK noteikumos noteiktās prasības notekūdeņu centralizētai savākšanai. Situāciju varētu mainīt ūdenssaimniecības pakalpojumu sniedzēju iespēja aizņemties finansējumu uz labvēlīgiem nosacījumiem bez pašvaldības galvojuma. Piemēram, SIA "Rīgas ūdens" 2025.gadā spēja veikt obligāciju emisiju, kļūstot par pirmo pašvaldības uzņēmumu Latvijā, kas piesaistījis finansējumu kapitāla tirgū. Pie tam, tās nebija parastās kapitāla piesaistes obligācijas, bet atbilda Eiropas zaļo obligāciju standartam, kas nodrošina papildus ieinteresētību no atbilstošu finansētāju puses un ļauj noteikt zemu obligāciju fiksēto gada procentu likmi. Citi Latvijas ūdenssaimniecības uzņēmumi Latvijā ir pārāk mazi, lai realizētu līdzīgu kapitāla aizņēmuma plānu.

Teorētiski iespējamie finansējuma aizņēmuma avoti mazo apdzīvoto vietu notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas darbību uzlabošanai:

ES un valsts budžeta ieguldījums dāvinājuma (granta) veidā. Šis ir bijis lielākais finanšu avots pēdējo 20 gadu laikā, ar kura palīdzību ir veikti visi nozīmīgākie ieguldījumi notekūdeņu apsaimniekošanas jomā. Finanšu avots ir bijis neatsverams ieguldījums, lai tuvotos Direktīvā 91/271/EEK noteiktajiem mērķiem. Iespēju robežās šāds finanšu avots būtu izmantojams tādu ieguldījumu virzienu finansēšanā, kā kanalizācijas tīklu paplašināšana esošās aglomerācijās un ārpus tām, kā arī notekūdeņu attīrīšanas iekārtu jaudu palielināšanā vai dūņu apsaimniekošanā. Finansējuma piesaistišanas kārtība, kā arī finansējuma izlietojuma un ziņošanas kārtība ir

sarežģīta. Tāpēc šādi realizēti projekti parasti pārsniedz 1 milj EUR robežu un var nebūt piemēroti mazo NAI un mazo apdzīvoto vietu notekūdeņu savākšanas sistēmu attīstībai.

ES un valsts budžeta ieguldījums aizdevuma veidā. Ūdenssaimniecības uzņēmumiem ir iespēja aizņemties investīciju ieguldījumiem nepieciešamo finansējumu piesaistot Eiropas rekonstrukcijas un attīstības bankas (ERAB) vai Eiropas investīciju bankas (EIB) kredītlīdzekļus, bet finansējuma piešķiršanas nosacījumiem ir liela apjoma aizņēmums. Šāda veida finanšu avots ir piemērots ūdenssaimniecības uzņēmumu attīstībai un būtu izmantojams plašāk, bet nav realizējams mazu apdzīvoto vietu un mazu NAI gadījumā.

Iespējamais risinājums ir vienu lielu aizņēmumu uz labvēlīgiem nosacījumiem uzņemt kādai valsts organizācijai (piemēram, Vides aizsardzības fonds, Vides investīciju fonds, Altum), kas to mazāku projektu veidā, piešķirtu dažādiem ūdenssaimniecības uzņēmumiem. Tas būtu būtisks atbalsts nozarei, sniedzot iespēju komersantiem "pa tiešo" pieteikties finansējuma saņemšanai, nevis kā esošajā situācijā, saņemot pašvaldību sniegtās garantijas galvojuma veidā.

Valsts budžeta ieguldījumi ar mērķi vides aizsardzība. Latvijas valsts ir izveidojusi "Latvijas vides aizsardzības fondu", ar kura palīdzību valsts saņemtos dabas resursa nodokļu ieņēmumus novirza ar dabas aizsardzību saistītu mērķu realizācijai un īstenošanai. Atbilstoša notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas nodrošināšana veicina Latvijas vides aizsardzību, mazāku piesārņojuma novadišanu un tīrākus ūdeņus. Saglabājot un attīstot fonda darbību un novirzot līdzekļus dažādu vides projektu realizācijai, var tikt realizēti maza apjoma, bet nozīmīgi darbi vides sakārtošanā notekūdeņu savākšanas jomā. Šādu projektu realizācijas nosacījumi ir salīdzinoši vienkārši un būtu piemērojami projektiem ar vērtību no 20 – 100 tk. EUR.

Pašvaldību ieguldījumi ūdenssaimniecības uzņēmumu pamatkapitālā – ir bieži izmantots finanšu avots ūdenssaimniecības uzņēmumos papildus vajadzību nodrošināšanā. Šāds risinājums tiek izmantots arī, lai ūdenssaimniecības uzņēmumiem nodrošinātu līdzfinansējumu ES līdzfinansētu projektu realizācijā, tomēr papildus šāds risinājums tiek izmantots, lai atrisinātu vietēja rakstura lielākas problēmas. Pašam ūdenssaimniecības uzņēmumam nepietiek līdzekļu, lai atrisinātu ārkārtas problēmas vai tīklu paplašināšanas vai rekonstrukcijas darbus pašvaldības ielu vai ceļu tīkla sakārtošanas programmas ietvaros. Lai atrisinātu līdzekļu iztrūkumu ūdenssaimniecības uzņēmumā pašvaldības iepludina papildus līdzekļus uzņēmumā, palielinot to pamatkapitālu ar konkrētu ieguldījuma mērķi. Papildus ūdenssaimniecības uzņēmumos iepludināto līdzekļu apjoms ir atšķirīgs. Ja finansējums ir nepieciešams neliels 10 – 30 tk. EUR, tas tiek piešķirts no pašvaldības līdzekļiem, bet, ja finansējums ir nepieciešams lielāks 50 – 500 tk. EUR, pašvaldība sniedz galvojumu kredītresursu piesaistīšanai.

Šis ir labāks finanšu līdzekļu piesaistes veids no ūdenssaimniecības uzņēmumu perspektīvas, jo ieguldītos līdzekļus notekūdeņu sistēmā ir iespējams iekļaut notekūdeņu tarifā un nodrošināt lielāku līdzekļu apriti un uzņēmuma stabilitāti ilgtermiņā, bet nepievilcīgs no pašvaldības puses, kurām ir citi lieli izdevumi, un tās sagaida, ka sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs ūdenssaimniecības pakalpojumu sektorā būs pašpietiekams un pats ar saviem resursiem realizēs visus tam uzliktos pienākumus.

Ūdenssaimniecības uzņēmumu piesaistīti kredītiestāžu aizdevumi. Atsevišķi ūdenssaimniecības uzņēmumi vadītāji un īpašnieki (pašvaldību vadītāji) nebaidās piesaistīt komercaizdevēju līdzekļus uzņēmuma darbības attīstībā, veicot dažādas ekonomiski pamatotas investīcijas ar ātrāku vai lēnāku ieguldījumu atmaksāšanās termiņu. Papildus kredītsaistību līdzekļi nodrošina lielāku uzņēmuma apgrozījumu un izmaksu efektivitāti. Komercbankas detalizēti izvērtē ieguldījumu pamatojumu un palīdz uzņēmumiem rast efektīvāko ieguldījumu

veidu. Tomēr komercbankas izvairās izsniegt lielus kredītus šāda tipa uzņēmumiem, tāpēc vidējais piešķirtā kredīta apjoms svārstās starp 20 – 200 tk. EUR.

Šis ir labs ieguldījumu veids, jo ieguldītos līdzekļus pilnā apjomā ir iespējams iekļaut tarifā. Šādu finanšu piesaisti var realizēt tikai lielākie un spēcīgākie ūdenssaimniecības uzņēmumi Latvijā. Mazākos kredītiestādes nefinansē. Iespējams, ka ar ES līdzfinansējumu uzcelto NAI rekonstrukcijā nepieciešamie finanšu resursi būs jāiegūst tieši komercbanku aizdevumu veidā. Tas nozīmē, ka patērētājiem ir sagaidāms būtisks tarifa pieaugums.

Pašvaldību izstrādāti atbalsta finanšu instrumenti. Arvien vairāk pašvaldību ir izstrādājušas teritoriju saistošos noteikumus sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas un lietošanas jomā māsaimniecību atbalstam, veidojot pievienojumus pie centralizētiem kanalizācijas tīkliem. Pašvaldībās, kur finansējuma iegūšanas process ir vienkāršs un skaidri saprotams, tas ir izrādījies ļoti populārs. Ir gadījumi, kad pašvaldībai pietrūkst mērķim novirzītie līdzekļi. Šis ir ļoti labs finanšu mehānisms, kas veicina ūdenssaimniecības uzņēmumu attīstību pieslēdzot jaunus patērētājus. Ieguldījumu veidam atsevišķās pašvaldībās ir dažādas variācijas, bet visos gadījumos mērķis ir nodrošināt notekūdeņu savākšanas tīkla “pēdējā metra” izbūvi līdz centralizētiem kanalizācijas tīkliem. Maksimālā atbalsta lielums privātajiem patērētājiem parasti ir ierobežots un tas nepārsniedz 300 – 3 000 EUR.

4. PRIEKŠLIKUMI POLITIKAS PLĀNOŠANAS IZMAIŅĀM UN UBAP PIESĀRŅOJUMA SAMAZINĀŠANAI NO MAZĀM APDZĪVOTĀM VIETĀM

2.attēls: Piemērs mūsdienīgai, kompaktai notekūdeņu attīrīšanas iekārtai lauku reģionā

Balstoties uz situācijas novērtējumu mazo NAI un DKS sistēmu darbībā riska ūdens objektu teritorijās, kur notekūdeņu ietekme ir būtiska, ir izstrādāti priekšlikumi likumdošanas prasību izmaiņām, kas veicinātu mazo NAI un DKS sistēmu darbību uzlabojumu.

1. Ņemot vērā, ka visa Latvijas teritorija ir atzīta par īpaši jutīgu teritoriju, tad visām NAI, kuru projektētā notekūdeņu attīrīšanas jauda, kas izteikta CE, atbilst no 1 000 – 10 000, ir jānosaka precīzs maksimālais palikušā piesārņojuma apjoms BSP_5 , $ḲSP$ un SV mg/l attīrītajos komunālajos notekūdeņos. Maksimālais palikušā piesārņojuma apjoms izplūstošajos notekūdeņos nedrīkst pārsniegt BSP_5 ir 25 mg/l, $ḲSP$ ir 125 mg/l un SV ir 35 mg/l¹, kas ir lielākām NAI 10 000 – 100 000 noteiktās komunālo notekūdeņu attīrīšanas prasības.

Šāda prasība notekūdeņu attīrīšanā atbilst arī komunālo notekūdeņu direktīvā 2024/3019 “Par komunālo notekūdeņu attīrīšanu” noteiktām prasībām NAI ar CE 1 000 – 10 000.

---

¹ Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes direktīvā 2024/3019 “Par komunālo notekūdeņu attīrīšanu” 1.tabulā noteiktam paliekošo piesārņojošo vielu maksimālajam apjomam.

Novērtējot situāciju daudzās Latvijas NAI ar notekūdeņu attīrīšanu CE no 1 000 – 10 000, var secināt, ka daļa šādu NAI jau šobrīd nodrošina izvirzītās notekūdeņu attīrīšanas prasības. Tās NAI, kas to nespēj sasniegt, ir fiziski vai morāli novecojušas, tajās ieplūst notekūdeņi, kas nav atbilstoši to attīrīšanas jaudai vai personāls nav pietiekami kvalificēts, lai nodrošinātu atbilstošu notekūdeņu attīrīšanu.

Šis ir nozīmīgs risinājums, kas būtiski samazinās novadītā piesārņojuma apjomu ūdens objektos Latvijā. Tas ir tehniski un fiziski sasniedzams. Tas nodrošinās nozīmīgus vides kvalitātes uzlabojumus ŪO baseinā.

2. Apdzīvotām vietām ar CE no 1 000 – 10 000 noteiktās notekūdeņu attīrīšanas prasības kopējam fosfora (P_{kop}) un kopējam slāpekļa (N_{kop}) samazinājumam ir izteikta mazos procenta punktos, attiecīgi 10% un 15%. Tas saistīts ar to, ka otrējais notekūdeņu attīrīšanas cikls, kas ir obligāts šādām NAI, neparedz šo piesārņojošo vielu nozīmīgu samazinājumu, tāpēc arī norādītais samazinājuma procents ir niecīgs. Ņemot vērā kopējo lielo šādu apdzīvoto vietu skaitu Latvijā, kā arī to kopējo novadīto piesārņojošo vielu P_{kop} un N_{kop} daudzumu t/gadā, tas ir apjoms, kas, iespējams, līdzinās vai pat pārsniedz lielāku NAI kopējo novadīto piesārņojuma apjomu. Šādu apdzīvoto vietu NAI novada būtisku piesārņojošo vielu daudzumu ŪO un būtiski pasliktina kopējo ŪO ūdens stāvokli.

Ņemot vērā, ka visa Latvijas teritorija ir atzīta par īpaši jutīgu teritoriju, tad visām NAI, kuru projektētā notekūdeņu attīrīšanas jauda izteikta CE atbilst no 1 000 – 10 000, ir jānosaka precīzs maksimālais palikušā piesārņojuma apjoms P_{kop} un N_{kop} mg/l attīrītajos komunālajos notekūdeņos. Maksimālā palikušā piesārņojuma apjomam izplūstošajos notekūdeņos nedrīkstētu pārsniegt lielāku NAI noteiktās attīrīšanas prasības, kur P_{kop} ir 2 mg/l un N_{kop} ir 15 mg/l.

Ņemot vērā, ka šobrīd gandrīz neviena NAI ar notekūdeņu attīrīšanas jaudu CE no 1 000 – 10 000 neveic P_{kop} un N_{kop} piesārņojuma reducēšanu izplūstošajos notekūdeņos, tas prasis ievērojamus finanšu līdzekļus, jaunu papildu tehnoloģisko risinājumu ieviešanu pie esošajām NAI, kā arī personāla apmācību, lai nodrošinātu atbilstošu notekūdeņu attīrīšanas procesu.

Komunālo notekūdeņu direktīvā 2024/3019 “Par komunālo notekūdeņu attīrīšanu” noteiktās P_{kop} un N_{kop} attīrīšanas prasības NAI ar notekūdeņu attīrīšanas jaudu 10 000 – 100 000 ir augstākas, attiecīgi P_{kop} ir 0,7 mg/l un N_{kop} ir 10 mg/l.

Izvirzīt šādas prasības NAI ar notekūdeņu attīrīšanas jaudu CE no 1 000 – 10 000 šajā brīdī būt pārmērīgi un tas nedotu tik lielu piesārņojuma samazinājuma efektu. Lielāko piesārņojuma samazinājuma efektu dos sākotnējā atbilstošu tehnoloģisko iekārtu ieviešana, to pareiza ikdienas izmantošana un dabā novadītā kopējā P_{kop} un N_{kop} apjoma regulāra kontrole.

3. 2002.gada 22.janvāra MK noteikumos Nr.34 “Par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī” apdzīvotām vietām ar CE mazāku par 200 un decentralizētām kanalizācijas sistēmām vispār nav noteiktas kādas minimālās notekūdeņu attīrīšanas prasības, izņemot “atbilstoša attīrīšana”.

Visām NAI, kuru notekūdeņu attīrīšanas jauda izteikta CE ir mazāka par 1 000, ir jānosaka notekūdeņu attīrīšanas prasības, kas izteiktas piesārņojuma samazinājuma procentos,

vienlaicīgi nosakot arī maksimālo piesārņojuma apjomu, kas var tikt novadīts vidē. Likumdošanā jānosaka, ka šādām NAI kā minimums ir jāsamazina piesārņojuma apjoms notekūdeņos atbilstoši noteiktajam procentuālajam lielumam, bet piesārņojuma apjoms attīrītajos notekūdeņos nedrīkst pārsniegt norādīto maksimālo paliekošo piesārņojošo vielu daudzumu mg/l. Nosakāmās notekūdeņu attīrīšanas prasības ir:

BSP₅ piesārņojuma samazinājums ne mazāk kā 70%, palikušā piesārņojuma daudzums ne vairāk kā 150 mg/l;

ĶSP piesārņojuma samazinājums ne mazāk kā 75%, palikušā piesārņojuma daudzums ne vairāk kā 210 mg/l;

SV piesārņojuma samazinājums ne mazāk kā 90%, palikušā piesārņojuma daudzums ne vairāk kā 120 mg/l.

Norādītais maksimālais palikušā piesārņojuma apjoms attīrītos notekūdeņos mg/l ir norādīts vienāds ar tipisku piesārņotu sadzīves notekūdeņu zemāko piesārņojuma apjomu saskaņā ar MK noteikumu Nr.34 "Par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī" 4.tabulā norādīto. Šāda notekūdeņu attīrīšanas prasību noteikšana nodrošina, ka gadījumos, kad ieplūstošajiem notekūdeņiem ir veikta notekūdeņu attīrīšana un ieplūstošā piesārņojuma daudzuma samazinājums par 70 – 90 %, faktiskais dabā novadītā piesārņojuma apjoms mg/l nepārsniegtu neattīrītu notekūdeņu apjomu.

Esošais mazo NAI novērtējums norāda, ka Latvijā ir NAI, kurās ieplūstošajos notekūdeņos ir ļoti augsta piesārņojuma koncentrācija. Samazinot piesārņojošo vielu daudzumu par 70 - 90%, tas joprojām pārsniedz piesārņotus notekūdeņus raksturojošus rādītājus. Tas norāda, ka šādā situācijā notekūdeņu piesārņojuma reducēšana par 70 – 90 % ir nepietiekoša pienākošo notekūdeņu piesārņojuma dēļ. Šādā gadījumā notekūdeņi ir jāattīra vēl augstākā pakāpē, lai tie pirms novadīšanas vidē nelīdzinātos netīriem notekūdeņiem. Šādas vietas Latvijā būs salīdzinoši maz, bet tādas noteikti ir sastopamas.

4. Izstrādājot prasības piesārņojošo vielu samazinājumam pēc NAI un tos nosakot procentos, nav nozīmes uzrādīt robežu "50% - 70%". Atbilstoši šiem noteikumiem visi notekūdeņi, kur piesārņojuma apjoms būs samazināts par 50%, būs atbilstoši, tāpat kā tie notekūdeņi, kur piesārņojuma apjoms būs samazināts par 70% vai 90%, vai 97%. Svarīgāk ir norādīt zemāko sliekšni notekūdeņu attīrīšanas prasībām.
5. Likumdošanā noteikt, ka norādītais izplūstošo piesārņojošo vielu daudzums ir maksimālais pieļaujama un attiecas uz tām NAI, kas savus notekūdeņus novada ūdens objektos, kas var uzņemt un akumulēt novadītā piesārņojuma apjomu. VVD izsniedzot B kategorijas piesārņojošās darbības atļauju, ir tiesības noteikt katrai NAI individuāli attīrītajos notekūdeņos maksimāli pieļaujamo piesārņojošo vielu daudzumu, kas nevar būt lielāks par likumdošanā noteikto maksimālo apjomu, bet var būt mazāks par noteikto maksimālo apjomu. Pieņemot lēmumu par katras individuālās NAI attīrītajos notekūdeņos novadāmā piesārņojuma apjomu, VVD balstās uz a) ŪO kopējo spēju akumulēt piesārņojumu; b) faktisko ŪO nonākošo piesārņojošo vielu apjomu no citām NAI; c) ņemot vērā ŪO ieplūstošo difūzo piesārņojumu.

Likumdošanā noteikt, ka, mainoties situācijai ŪO teritorijā, VVD var mainīt B kategorijas atļaujā noteikto piesārņojošo vielu daudzumu un noteikt NAI stingrākas notekūdeņu attīrīšanas prasības, dodot 5 gadu pārejas periodu prasību ieviešanas nodrošināšanai.

Ja tas ir nepieciešams izvirzīto prasību nodrošināšanai, likumdošanā noteikt, ka LVĢMC ir jāsniedz VVD nepieciešamais atbalsts un ekspertu viedoklis, lai VVD varētu pieņemt aprēķinos balstītu lēmumu, nosakot notekūdeņu attīrīšanas prasības katrām konkrētām NAI.

6. Likumdošanā noteikt, ka, ja NAI ieplūstošo notekūdeņu monitoringa laikā notekūdeņu paraugā gadā par vismaz vienu piesārņojošo vielu BSP_5 , $ḲSP$, SV , P_{kop} vai N_{kop} tiek konstatēts, ka piesārņojošo vielu koncentrācija par 30% pārsniedz tipisku sadzīves notekūdeņu piesārņojuma maksimālo koncentrāciju (attiecīgi $BSP_5 - 455$ mg/l, $ḲSP - 962$ mg/l, $SV - 585$ mg/l, $P_{kop} - 29,9$ mg/l un $N_{kop} - 104$ mg/l), tad tās ir nosakāmas par ražošanas notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, un tām ir nosakāmas prasības atbilstoši ražošanas uzņēmumu notekūdeņu attīrīšanas prasībām un ir nosakāmi papildu notekūdeņu attīrīšanas risinājumi, t.sk. ieviešot priekšattīrīšanu.

Latvijā ir sastopama situācija, kad mazu apdzīvoto vietu notekūdeņu savākšanas sistēmai pieslēdzas mazi ražošanas uzņēmumi. Ņemot vērā, ka sadzīves notekūdeņu apjoms ir mazs, kas sajaucas ar ražošanas uzņēmuma koncentrētiem ražošanas notekūdeņiem, tad tie būtiski maina notekūdeņu sastāvu un atbilst ražošanas notekūdeņu sastāvam, kuru bieži nav iespējams attīrīt ar otrās pakāpes notekūdeņu attīrīšanas risinājumiem, un ir jāparedz papildu notekūdeņu attīrīšanas risinājumi.

7. Likumdošanā noteikt, ka VVD izsniedzot B kategorijas piesārņojošās darbības atļauju, tajā uzskatāmi norāda, vai NAI var veikt decentralizētu notekūdeņu pieņemšanu. Šādu atļauju VVD izsniedz pēc tam, kad tā ir pārliecinājusies, ka NAI ir vides prasībām atbilstoša decentralizētu notekūdeņu pieņemšanas kamera, ir ierīkota un darbojas šādu notekūdeņu apjoma uzskaites sistēma, NAI ir kapacitāte veikt papildus pievestu decentralizētu notekūdeņu attīrīšanu un papildus pievestā notekūdeņu apjoms nerada risku ŪO.

Likumdošanā noteikt, ka, ja kādās NAI ir plānota decentralizētu notekūdeņu pieņemšana, VVD var izvirzīt papildus prasības notekūdeņu attīrīšanas procesa tehnoloģiskajam ciklam pirms atļaujas izsniegšanas, piemēram, bufertvertnes ierīkošana, kurā pievestie notekūdeņi sākotnēji tiktu izšķīdināti ar citiem ieplūstošiem vai attīrītiem notekūdeņiem, kā arī ļaut VVD izvirzīt citas prasības, ja tas ir nepieciešams. Tāpat VVD, izsniedzot atļauju, var noteikt ierobežojumus decentralizētu notekūdeņu novadīšanā, piemēram, maksimālo decentralizēti pievesto notekūdeņu apjomu diennaktī.

Lai izvairītos no būtiskiem vides piesārņojuma riskiem, likumdošanā būtu nosakāms, ka decentralizētus notekūdeņus ir aizliegts noliegt NAI, kuru attīrīšanas jauda ir mazāka par 1 000 CE. Attīrīšanas iekārtām, kuru notekūdeņu attīrīšanas jauda ir mazāka par 1 000 CE, nav paredzēts noteikt konkrētas minimālās notekūdeņu attīrīšanas prasības.

Šobrīd situācija ļauj novadīt decentralizēti savāktus notekūdeņus visās NAI jebkādā apjomā. Ne visas NAI ir piemērotas šādu notekūdeņu pieņemšanai un attīrīšanai, kā arī ne visi ŪO ir atbilstoši, lai tajos novadītu papildus pievestu un attīrītu notekūdeņu apjomu. Lai uzlabotu ŪO ūdens kvalitāti, VVD ir jābūt tiesībām aizliegt decentralizētu notekūdeņu novadīšanu tādās NAI, kuras ir tehnoloģiski neatbilstošas vai attīrīti notekūdeņi nonāk

ŪO, kas nespēj sasniegt labu vai izcilu ūdens kvalitāti, vai tajā nonākošo piesārņojošo vielu daudzums jau bez pievieniem decentralizētiem notekūdeņiem sasniedz ŪO spēju uzņemt un akumulēt pievesto notekūdeņu piesārņojumu, vai jebkādu citu pamatojošu iemeslu dēļ.

8. NAI notekūdeņu attīrīšanas process ir pilnībā automatizēts un darbojas pastāvīgi atbilstoši uzstādītajam regulējumam. Attīrīšanas iekārtās ar notekūdeņu attīrīšanas jaudu, kas mazāka par 1 000 CE, un bieži arī NAI, kuru notekūdeņu attīrīšanas jauda ir 1 000 – 10 000 CE, NAI pārvaldība tiek veikta attālināti, tajās pastāvīgi neatrodoties personālam, kas seko līdzi un uzrauga notekūdeņu attīrīšanas procesa faktisko gaitu. Lai izvairītos no situācijas, kad NAI ilgstoši neveic notekūdeņu faktisku attīrīšanu, jo kāds no NAI darba procesiem ir izgājis no ierindas, bet NAI operators to nezina, likumdošanā ir nosakāms minimālais katras NAI, kas veic notekūdeņu otrējo un trešējo attīrīšanu, procesu darbības uzskaites un kontroles līmenis.

Minimālais NAI darbības uzskaites un kontroles līmenis būt nosakāms atšķirīgs NAI ar attīrīšanas jauda mazāku par 1 000 CE, NAI ar attīrīšanas jaudu no 1 000 – 10 000 CE un NAI ar attīrīšanas jaudu > 10 000 CE. Tāpat būtu nosakāms atšķirīgs NAI operatora reaģēšanas laiks, saņemot informāciju par kļūdu NAI darbībā.

Mūsdienās ir izstrādāti un pieejami ļoti daudz dažādi sensori, devēji un raidītāji, kas var ikdienā uzraudzīt NAI darbību. Konstatējot NAI darba procesa pārtraukumus, tās automātiski nosūtītu informāciju NAI operatoram, kuram likumdošanā noteiktā laikā būtu jāierodas NAI un jāpārlicinās par NAI atbilstošu darbību, vai jāveic NAI darba procesa uzlabošana, ja ir konstatētas novirzes.

Latvijā ir daudzas NAI, kuras ir vecākas par 20 gadiem, kurās nav pieejamas un nav uzstādītas pat vienkāršākās NAI kontroles iekārtas. To neesamība veicina neattīrītu notekūdeņu novadīšanu. Tāpēc ir nosakāmas NAI automatizācijas prasības, kas ļautu uzraudzīt un kontrolēt NAI darbību attālināti.

9. MK noteikumos Nr.34. 1. un 2. tabulā ir norādīts CE lielums, bet nav paskaidrots, uz ko šis CE attiecas – uz aglomerāciju, uz NAI projektēto jaudu, uz faktisko NAI ieplūstošajos notekūdeņos esošā piesārņojuma apjomu vai citu vienību. Likumdošanā būtu jāprecizē, ka 1. un 2. tabulā norādītais attiecas uz NAI projektēto attīrīšanas jaudu.
10. Latvijā pastāv trīs DKS sistēmas – krājvertne, septiķi un individuālās bioloģiskās NAI. Katra DKS ir piemērota atšķirīgam mājas lielumam, iedzīvotāju skaitam un notekūdeņu ieplūdes regularitātei. Neatbilstoša DKS sistēma nenodrošina notekūdeņu attīrīšanu. Jau šobrīd MK noteikumi Nr.34. nosaka, ka, veidojot notekūdeņu attīrīšanu, ir jāievieš “atbilstoša attīrīšana”. Līdzšinējā pieredze liecina, ka iedzīvotājiem nav zināšanu par to, kāda DKS ir tam atbilstoša. Likumdošanā būtu jānosaka, ka būvvalde pieņem lēmumu un norāda, kāda veida DKS ir atbilstoša konkrētajā situācijā, balstoties uz ēkas lielumu, pastāvīgi dzīvojošo iedzīvotāju skaitu un notekūdeņu ieplūdes regularitāti. Tas veicinās notekūdeņu atbilstošu attīrīšanu.
11. Lai nodrošinātu atbilstošu DKS sistēmu darbību, likumdošanā ir nosakāms darbību vai procesu kopums, kas atbilstošas DKS sistēmas īpašniekam ir jāievēro. Ņemot vērā, ka

pastāv trīs principiāli atšķirīgi DKS veidi, tad atbilstošo darbību un procesu kopums būtu nosakāms katram DKS atbilstošs.

12. Likumdošanā ir nepārprotami jānodrošina pašvaldībām pilnvaras veikt DKS kontroli un uzraudzību, kā arī nodrošināt tiesības uzdot DKS īpašniekam novērst kontroles rezultātā konstatētos trūkumus. Likumdošanā ir nepārprotami jānosaka, ka DKS īpašnieks ir personīgi atbildīgs par neatbilstošu DKS lietošanu, uzturēšanu un apkopi. Noteikt, ka pašvaldībai, vai iestādei, kas to kontrolē, ir tiesības piemērot sodus un noteikt sodu apmērus, kā arī šādu sodu piemērošanas un pārsūdzības kārtību.

Šāda pieeja ir nepieciešams instruments pašvaldībām vai iestādēm, kas kontrolē DKS, lai novērstu privātpersonu atbildības neesamību situācijās, kurās tiek konstatēti esoši vai potenciāli riski vides piesārņošanai vai iedzīvotāju veselībai.

13. Likumdošanā ir jāaizliedz veidot DKS, ja vienlaicīgi tiek celtas / plānotas 4 vai vairāk individuālās mājas, dvīņu mājas, dzīvokļi vai jeb kādas citas mājas vai palīgēkas, kurām ir paredzēta notekūdeņu savākšana, ja to dara viens attīstītājs vai daudzi īpašnieki kopīgi.

Šobrīd pastāv situācija, kad tiek veidotas ļoti daudz jaunas, blīvi apdzīvotas teritorijas ar jaunām, vienu pie otras sabūvētām DKS. Šāds risinājums rada būtisku vides piesārņojumu un draudu cilvēku veselībai. Engures ciemā veiktais pētījums norāda uz būtisku grunts piesārņojumu, kas rada apdraudējumu cilvēku veselībai.

Izmantojot likumdošanas iespējas, attīstītāji, lai vairotu peļņu, izvēlas teritorijai neatbilstošu notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas risinājumu. Likumdošana neparedz, ka nedrīkst veidot vienu pie otras esošu DKS sistēmu. Esošā situācija veicina jaunu, plašu DKS sistēmu attīstību teritorijās, kur tas nebūtu pieļaujams, jo apdraudēs iedzīvotāju, kuri tur dzīvos, veselību. Jauno māju jaunie īpašnieki paļaujas, ka likumdošana aizliedz tādas pastāvīgās dzīves vietas vides izveidi, kas apdraud to veselību. Tomēr šajā gadījumā tā nav.

Būvvaldei ir jābūt kontrolējošai iestādei, kas nosaka, ka veicot jauna objekta būvniecību, DKS sistēmas izveide nav pieļaujama un ir jāveic centralizētas notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas sistēmas ieviešana, jo teritorija kļūst pārāk blīvi apdzīvota.

14. Likumdošanā ir nepārprotami nosakāms, ka, ja DKS sistēmas īpašniekam ir radīta iespēja pieslēgties centralizētam notekūdeņu savākšanas tīklam, tad DKS īpašnieks 3 gadu laikā no atbilstošas informācijas saņemšanas dienas izveido pieslēgumu un novada notekūdeņus centralizētā notekūdeņu savākšanas tīklā, ko apliecina sadzīves notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas pakalpojuma sniegšanas līgums, kas noslēgts ar sabiedriskā pakalpojuma sniedzēju. Ja atbilstošs pieslēgums centralizētiem notekūdeņu savākšanas tīkliem nav izveidots, tad DKS sistēmas īpašnieks nodrošina, ka tā attīrītie notekūdeņi ir ar tādu pašu vai mazāku palikušo piesārņojošo vielu daudzumu notekūdeņos (mg/l) kā pēc NAI, kurās nonāktu tā novadītie notekūdeņi, ja tie tiktu novadīti centralizētajā notekūdeņu savākšanas sistēmā.

DKS reģistru uzturošajai organizācijai būtu pienākums četras reizes gadā ņemt šādu DKS attīrītu notekūdeņu paraugus un veikt piesārņojošo vielu BSP₅, ŪSP un SV daudzuma noteikšanu izplūstošajos notekūdeņos. Izmaksas par paraugu ņemšanu un rezultātu

noteikšanu sedz DKS īpašnieks. Konstatējot neatbilstošu notekūdeņu attīrīšanu, pašvaldības administratīvā komisija lemj par soda piemērošanu par nepietiekami attīrītu notekūdeņu attīrīšanu pirms novadišanas.

15. Likumdošanā ir nepārprotami jānorāda, ka fiziskām personām nav piemērojams iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķins par pašvaldības piešķirtajam līdzekļiem vai līdzfinansējumu pieslēguma izveidei centralizētajai ūdensapgādes vai kanalizācijas sistēmai.
16. Latvijā pastāv problēma, ka sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji ilgstoši, vairāk kā 20 gadu garumā, nespēj izpildīt MK noteikumos noteiktās prasības par visu apdzīvotā vietā / aglomerācijā esošo sadzīves notekūdeņu centralizētu savākšanu un attīrīšanu NAI, kā arī nav pietiekams finansējums visu NAI uzturēšanai un rekonstrukcijai. Daudzām šādām vietām ir izstrādāti stratēģiskās attīstības plāni (tehniski ekonomiskie pamatojumi), bet trūkstoša finansējuma dēļ MK noteikumos noteiktās prasības netiek izpildītas.

Nepietiekama finansējuma pamatā ir sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (SPRK) izstrādātā sadzīves notekūdeņu pakalpojumu tarifa noteikšanas metodika, kas neļauj sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem nodrošināt sadzīves notekūdeņu sistēmas izveidi, apdzīvotā vietā esošo notekūdeņu savākšanai un attīrīšanai.

Likumdošanā ir jānosaka, ka organizācija, kas apstiprina pakalpojumu sniegšanas tarifu (atkarībā no pakalpojuma sniegšanas apjoma tas var būt SPRK vai pašvaldība), vienlaicīgi apstiprina arī ūdenssaimniecības pakalpojuma sniedzēja investīciju plānu, kas ir obligāta pakalpojuma sniegšanas tarifu noteikšanas sadaļa. Investīciju plānā ir nosakāms precīzs nākamajā periodā (atkarībā no sabiedriskā pakalpojuma sniedzēja uzskatiem 2 - 5 gadi) rekonstruējamu un no jauna izbūvējamu centralizētu notekūdeņu savākšanas tīklu novietojums un garums, kā arī citas aktivitātes; aktivitāšu ieviešanas laika termiņš; kā arī saskaņots nepieciešamais finanšu resursu nodrošinājuma plāns. SPRK (vai pašvaldība), kā organizācija, kas kontrolē un uzrauga sabiedriskā pakalpojuma sniedzēja finanšu plūsmu, ir atbildīgs par to, ka sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam ir saprotams un pietiekams finanšu resursu piesaistes plāns, lai ieviestu saskaņoto investīciju plānu un nodrošinātu sadzīves notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu atbilstoši MK noteikumos noteiktajām prasībām.

17. Likumdošanā ir nepieciešams noteikt, ka asenizators samaksu par izvestajiem notekūdeņiem saņem no NAI operatora, kur notekūdeņi ir izvesti. NAI operators rēķinu par sniegto pakalpojumu piestāda DKS īpašniekam.

Ieviešot DKS reģistru, nodrošinot to uzraudzību un DKS īpašnieku apmācību, tam visam nebūs nozīmes, ja asenizācijas transports, kurš veiks lieko notekūdeņu izvešanu, to nevis aizvedīs uz NAI, bet izlies vidē. Esošā sistēma, kad asenizators saņem samaksu par sniegto pakalpojumu tieši no klienta pirms notekūdeņu nogādāšanas NAI, rada paaugstinātu risku negodprātīgai asenizatora rīcībai. Ja asenizators samaksu saņem pēc notekūdeņu piegādes NAI, tad viņš ir ieinteresēts ar visiem savāktajiem notekūdeņiem aizbraukt līdz NAI.

Tāpēc būtiski ir radīt sistēmu, kurā DKS īpašnieks pats var izvēlēties asenizatoru, kurš tam veiks DKS apkopi un lieko notekūdeņu izvešanu. DKS īpašnieks pēc saņemtā

pakalpojuma paraksta dokumentus, apliecinot sniegtā pakalpojuma saņemšanu, kurā ir norādīta arī pilna sniegtā pakalpojuma cena, t.sk. transporta izmaksas un notekūdeņu attīrīšanas izmaksas NAI. Asenizatora pakalpojumu apmaksā NAI operators, kurš pēc tam rēķinu piestāda DKS īpašniekam.